

Михайло Волошин

ГУСТАВ МАЛЕР

Велику втрату потерпів музичний світ взагалі, а зокрема Німці через смерть одного з найбільших діригентів світової слави – тобто Густава Малера, бувшого першого діригента і директора цісарської опери у Відні. І хоч як чужим був Малер для нас Українців, все ж таки не злишнім¹ буде познакомити наші ширші круги з тим типом геніяльного діригента *par excellence*² тим більше, що моє личне³ знакомство з ним та незабутні вражіння, які се знакомство лишило в моїй душі, майже змушують мене до сего.

Коли я вперше стрінувся з Малером у Відні в році 1910, то на перше око здавалось мені, що сеся никла⁴ і непоказна постать ніяк не може бути геніяльним діригентом в повнім сего слова значіню – а мав я тут на думці виключно зовнішні прикмети, які заставляють діригента часто до скрутної ситуації в переведеню чи то хору, чи оркестри через не одну Сцилю або Харибду⁵. Яке ж симпатичне було моє розчарованє, коли у вересні 1910 року стрінувся з ним знова в Монахові, щоби як рядовий відбути прегарну артистичну кампанію в тисячній армії сего незрівнаного вождя – діригента.

Я мав уже раз нагоду поділитись з нашою громадою моїми вражіннями з виведеня VIII-ої симфонії Малера в Монахові⁶ і там лиш коротко схарактеризував Малера як діригента і компоніста – тут бажав би я хоч в коротці навести дещо з його доволі цікавого життя – цікавого кажу – бо дуже підходить воно під наші обставини, серед яких доводиться музикам ходити не по рожах.

Малер любив не раз по удачній пробі⁷, які лично вів у Монахові, перед премірою – оповідати дещо з свого життя в гуртку приклонників і не раз блиснула із за окулярів сльоза в його оці. Він кінчив тоді звичайно словами: «Es thut einem manchmal das Feingefühl weh»⁸, а ми його знаменито розуміли.

Уродився в маленькім чеськім містечку Калішт⁹ в році 1860 і скінчив у Празі гімназію. У Відні записався на філзофію, а рівночасно ходив до тамошної консерваторії, де попався під вплив звісного Антона Брукнера. Около року 1880 почав пробувати своїх сил як діригент по менших театрах в Галї, Оломуцу, Касселі, а в році 1887 вернув уже до Праги і обняв¹⁰ в тамошнім театрі діригентуру. Графилось

¹ Злишне – зайве.

² *Par excellence* (лат.) – знаменитий.

³ Личне – особисте.

⁴ Никла постать – похилена, пригнена, безсила постать.

⁵ Сцилла (Сциля) і Харибда (грец.) – міфічні чудовиська у моряцьких легендах та давньогрецькій міфології. Вислів «бути між Сциллою і Харибдою» означає «перебувати одночасно під загрозою двох серйозних небезпек».

⁶ Фейлетони Діла з 20 і 30 вересня 1910 року (прим, автора).

⁷ Проба – репетиція.

⁸ *Es thut einem manchmal das Feingefühl weh* – Іноді мене болить солодке відчуття (Чутливість іноді болить).

⁹ Калішт – Каліште, місто в Чехії, Богемія.

¹⁰ Обняти – посісти, зайняти посаду.

однак, що в Липську треба було заступити негайно перешкодженого¹¹ звісного¹² дiрiгента Артура Никиша – i випадай хотiв, що задепешовано¹³ до Праги. З Праги вислали Малера, а вiн так складно попровадив оперу, що критика видвигнула одним днем його iм'я на ширшу арену. Наслiдком того покликано його до королiвської опери в Будапештi, але Мадярам не подобались його змагання у виведенню бiльших нiмецьких опер, так що в роцi 1891 мусiв покинути посаду i обiйняв мiсце I дiрiгента опери в Гамбурзi. До цiсарської опери у Вiднi (Hofoper)¹⁴ покликано Малера в роцi 1897 на одного з дiрiгентiв, а вже в 1898 р. аванзував¹⁵ на I дiрiгента i директора опери i на тiм становищи позiставав¹⁶ аж до року 1908. По уступленню з директури виїхав на якийсь час до Америки – вернув в 1910 роцi, щоби лично вивести вперше свою VIII симфонiю в Монаховi полученими¹⁷ (хорами Singverein der k.k. Gesellschaft der Musikfreunde з Вiдня, Riedel – Verein-у з Липська i Zentrale Singschule з Монахова з орхестрою Konzertverein-у¹⁸ з Монахова, яку недавно Львiв'яни мали нагоду чути тут у Фiльгармонiї.

Се був його найбiльший, але i останний трiумф артистичний – певно й не передчував, що вiд тої так великої i взнеслої хвилi в його життю дiлить його вiд смерти ледви кiлька мiсяцiв...

Захворiв тяжко в Парижи, а коли вже хвороба поступила в поважну стадiю, забажав перенестись до улюбленого Вiдня в надiї, що там подужає.

Не помогло... Перед кiлькама днями привезли його до Вiдня i там помер.

Чим же був сей чоловiк великим у музикальному свiтi? Одно слово у вiдповiдь – се був великий дiрiгент, так великий, що дiрiгент Малер перевисшив значно Малера-компонiста.

Ми, народ молодий, бiдний, ми не в силi ще зрозумiти значiня пильного плекання музики взагалi для культури власної, тож i не диво, що тим менше зрозумiлим може бути значiне знаменитого дiрiгента для плекання i розвою музики. Ми ще не виховали генiяльних дiрiгентiв, бо кити-великани не живуть в ополонках ани рiчках, лиш у бездонних глибинах широкого моря. Малер був одним з тих китiв-великанiв серед нiмецького широкого i глибокого моря музичного – на жаль, доволi скоро загарпунований зелiзом смерти.

Про Малера можна говорити як про прототип такого дiрiгента, який є паном, i то необмеженим паном музичної ситуацiї, який, опанувавши до найменших подробиць твiр музичний, здвигає з нагромадженого компонiстом матерiялу суцiльну статть твору, що у мертве тiло композицiї вливає душу i дуже часто, передусiм при прем'єрах, рiшає майже про судьбу i будучину твору компонiста. Яка се важка

¹¹ Перешкоджений – який має поважні причини, перешкоди у здійсненні планів.

¹² Звісний – відомий, який користується славою, знаменитий.

¹³ Делеша (задепешовано) – телеграма, термінове поштове відправлення чи повідомлення.

¹⁴ Hofoper (нім.) – придворний, цiсарський оперний театр.

¹⁵ Аванзувати (авансувати) – дiстати пiдвищення по службi, видавати аванс кому-небудь.

¹⁶ Позiставати – залишитися.

¹⁷ Полученi – зведенi.

¹⁸ Концертне товариство

задача і як скомплікована¹⁹ чинитьба²⁰ – сего не зрозуміє така суспільність, в якій подавляюча більшість уважає кожного того спосібним до праці як діригента, хто відчитує сигнатуру²¹ композиції, уміє з камертону піддати голос і знає найголовніші роди такту. Малер давав часто докази сего, що діригент, який хоче відповісти своїй високій, бо в царину творчости сягаючій задачі, мусить передусім опанувати твір так, щоб нічо не втратити як щось маловартного, скласти собі в уяві контури викінчення і вимагати опісля так від голосів, як і від інструментів, безглядної улеглости навіть серед найдовших і найбільше томлячих проб. І дійсно sukces²² був тоді запевнений.

Малер – наскрізь нервова і дразлива натура, не щадив підчинених²³, не одно терпке слово випало на адресу чи то сьпіваків, чи сьпівачок, мимо того усі члени хору і оркестри любили його щирою любовію, як чоловіка ідеї, як ентузіяста. Під час проб в Монахові лучилось так, що пянїстови – скінченому віртуозови, казав повторити такт 6 разів раз пораз і нікому ані на гадку не прийшло, що се мала б бути секатура²⁴. Не бракувало також і веселих, гумористичних епізодів, які лиш стверджували правдиво артистичну вдачу сего чоловіка.

Як компонїст, полишив 9 симфоній і нашкіцовану²⁵ 10-ту. З тих найширше звісна II-а, а наймогутніша і найкрасша – VIII-ма, виведена тамтого року вперве в Монахові під його личною кермою. Крім сего, складав деякі менші твори на оркестру і фортеп'ян, а також пісні.

І хоч як багато ворогів мав із-за своєї абсолютистичної²⁶ вдачі і залізної волі в переведеню сего, що задумав – мимо того загал правдиво музикальних Німців відносився до него з великим пієтизмом і любовію – то ж не диво, що по його смерті засумувались усі Німці, а на домовині його серед множества цвїтів пишався прегарний вінець з анонімною написею: «Dem genialsten Dirigenten – von seiner treuesten Verehrerin»²⁷.

Львів, травень 1911 р.

Неділя. 1911. Ч. 22. С. 4–3.

¹⁹ Скомплікована – складна, важка для розуміння.

²⁰ Чинитьба – робота, дія, поступок.

²¹ Сигнатура (signatūra лат.) – символ чи ряд символів, ключові знаки.

²² Sukses (пол.) – успіх.

²³ Підчинені – підлегли.

²⁴ Секатура – причіпка, присікування, переслідування, утиск.

²⁵ Нашкіцований (шкіц – ескіз) – накиданий, начерк, уривок.

²⁶ Абсолютистична вдача – самовладна, єдиновладна, необмежена владна вдача.

²⁷ Dem genialsten Dirigenten – von seiner treuesten Verehrerin (нім.) – Геніальному диригентові – від його найвідданішого шанувальника.